

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 23 grudnia 2024 r.

Pozycja 122

POSTANOWIENIE z dnia 19 listopada 2024 r. Sygn. akt SK 1/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Krystyna Pawłowicz – przewodniczący
Julia Przyłębska – sprawozdawca
Bartłomiej Sochański
Michał Warciński
Rafał Wojciechowski,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 19 listopada 2024 r., skargi konstytucyjnej G.K. o zbadanie zgodności:

art. 64 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.) oraz art. 2 ust. 1 i art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2018 r. poz. 75, ze zm.) w zakresie, w jakim „pozbawia on statusu strony (lub uczestnika postępowania) w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez Sąd z urzędu dla powoda lub pozwanego w postępowaniu procesowym (lub odpowiednio wnioskodawcy lub uczestnika w postępowaniu nieprocesowym) w postępowaniu wszczętym na podstawie [ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki], w przedmiocie skargi złożonej w imieniu własnym przez tego pełnomocnika na opóźnienie wydania przez Sąd postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu”, z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

postanawia:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 16 kwietnia 2020 r. (data nadania) G.K. (dalej: skarżący), radca prawny działający w imieniu własnym, wniósł o stwierdzenie niezgodności art. 64 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.; dalej: k.p.c.) oraz art. 2 ust. 1 i art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2018 r. poz. 75, ze zm.; dalej: ustawa o skardze) w zakresie, w jakim pozbawia on statusu strony (lub uczestnika postępowania) w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez sąd z urzędu dla powoda lub pozwanego w postępowaniu procesowym (lub odpowiednio wnioskodawcy lub uczestnika w postępowaniu nieprocesowym) w postępowaniu wszczętym na podstawie ustawy o skardze, w przedmiocie skargi złożonej w imieniu własnym przez tego pełnomocnika na opóźnienie wydania przez sąd postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji

1.1. Skarga została wniesiona w związku z następującym stanem faktycznym.

Skarżący został pełnomocnikiem z urzędu, wyznaczonym przez Okręgową Izbę Radców Prawnych w W., dla uczestniczki postępowania nieprocesowego prowadzonego w Sądzie Rejonowym w L. (sygn. akt [...]). W orzeczeniu kończącym to postępowanie sąd postanowił zasądzić od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki koszty postępowania. Szczegółowe wyliczenie tych kosztów pozostawił referendarzowi sądowemu. W związku z tym, że referendarz nie wydał tego postanowienia, skarżący wniósł do Sądu Okręgowego w W. IV Wydział Cywilny Odwoławczy (dalej: SO) skargę, w której domagał się stwierdzenia przewlekłości postępowania w powyższej sprawie oraz zasądzenia na jego rzecz od Skarbu Państwa kwoty 2000 zł, a także „zalecenia wydania przez referendarza sądowego odpowiedniego orzeczenia w przedmiocie wyliczenia kosztów postępowania, w szczególności wynagrodzenia dla pełnomocnika prowadzącego sprawę z urzędu”. SO postanowieniem z 29 stycznia 2020 r. (sygn. akt [...]) odrzucił skargę.

1.2. W uzasadnieniu skargi konstytucyjnej skarżący stwierdził, że został pozbawiony możliwości wniesienia skargi na przewlekłość postępowania w sprawie dotyczącej wynagrodzenia za prowadzenie sprawy jako pełnomocnik z urzędu. Zdaniem skarżącego, posiada on w tym postępowaniu legitymację materialną i procesową do występowania we własnym imieniu.

W odniesieniu do art. 32 ust. 1 Konstytucji zarzucił nierówne traktowanie w stosunku do innych stron (uczestników) postępowania sądowego. Posiadając bowiem legitymację do występowania we własnym imieniu w postępowaniu dotyczącym wynagrodzenia za prowadzenie sprawy z urzędu, jest on pozbawiony uprawnienia do wniesienia skargi na przewlekłość postępowania, które to uprawnienie przysługuje innym stronom postępowania. Uzasadniając naruszenie art. 45 ust. 1 Konstytucji, skarżący podniósł, że pozbawienie możliwości wniesienia skargi na przewlekłość postępowania narusza nie tylko jego prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, lecz także do wydania orzeczenia w sprawie. Nie posiada on bowiem żadnych instrumentów procesowych, za pomocą których mógłby wyegzekwować swoje prawo do wydania orzeczenia.

2. Postanowieniem z 15 grudnia 2021 r., sygn. Ts 75/20 (OTK ZU B/2022, poz. 30), Trybunał Konstytucyjny, wobec spełnienia warunków formalnych i zważywszy na to, że sformułowane przez skarżącego zarzuty nie są oczywiście bezzasadne, postanowił nadać dalszy bieg skardze konstytucyjnej „w sprawie zgodności: art. 64 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.) oraz art. 2 ust. 1 i art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2018 r. poz. 75, ze zm.) w zakresie, w jakim «pozbawia on statusu strony (lub uczestnika postępowania) w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez Sąd z urzędu dla powoda lub pozwanego w postępowaniu procesowym (lub odpowiednio wnioskodawcy lub uczestnika w postępowaniu nieprocesowym) w postępowaniu wszczętym na podstawie [ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki], w przedmiocie skargi złożonej w imieniu własnym przez tego pełnomocnika na opóźnienie wydania przez Sąd postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu», z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

3. W piśmie z 4 lutego 2022 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, że nie zgłasza udziału w niniejszym postępowaniu.

4. Sejm i Prokurator Generalny nie zajęli stanowisk.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiotem skargi konstytucyjnej są następujące przepisy:

1) art. 64 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.; dalej: k.p.c.), który stanowi, że: „[k]ażda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (zdolność sądowa)”;

2) art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2023 r. poz. 1725, ze zm.; dalej: ustawa o skardze), który stanowi, że „[s]trona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie zmierzające do wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia istotnych okoliczności faktycznych i prawnych albo dłużej niż to konieczne do załatwienia sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego (przewlekłość postępowania)”;

3) art. 3 pkt 5 ustawy o skardze, który stanowi, że „[u]prawnionym do wniesienia skargi jest: (...) 5) w postępowaniu cywilnym – strona, interwenient uboczny i uczestnik postępowania”, w zakresie, w jakim pozbawia statusu strony (lub uczestnika postępowania) w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez sąd z urzędu, w postępowaniu, wszczętym na podstawie ustawy o skardze, zainicjowanym przez pełnomocnika w imieniu własnym na przewlekłość postępowania poprzedzającego wydanie postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

2. Przed przystąpieniem do merytorycznej oceny zarzutów podniesionych w skardze konstytucyjnej Trybunał Konstytucyjny zbadał, czy nie zachodzi jedna z ujemnych przesłanek obligatoryjnego umorzenia postępowania (zob. wśród wielu: postanowienia TK z: 21 listopada 2001 r., sygn. K 31/01, OTK ZU nr 8/2001, poz. 264; 20 marca 2002 r., sygn. K 42/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 21; 28 maja 2003 r., sygn. SK 33/02, OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 47; 21 października 2003 r., sygn. SK 41/02, OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 89).

Trybunał stwierdził, że postanowienie Sądu Okręgowego (dalej: SO) z 29 stycznia 2020 r., sygn. akt [...], odrzucające skargę na przewlekłość postępowania (dalej: postanowienie SO) zostało wydane na podstawie art. 370, art. 373 i art. 397 § 2 k.p.c. w związku z art. 8 ust. 2, art. 2 ust. 1 oraz art. 3 pkt 5 ustawy o skardze.

Zaskarżony art. 64 § 1 k.p.c. nie stanowił zatem podstawy ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie skarżącego, w szczególności nie został nawet wymieniony w uzasadnieniu postanowienia SO.

Ponadto, mimo że w sprawie zakończonej orzeczeniem Sądu Rejonowego w L., skarżący był pełnomocnikiem uczestniczki postępowania nieprocesowego, w uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu skargi na przewlekłość postępowania SO nie wypowiedział się na temat interpretacji pojęcia „uczestnik postępowania” z art. 3 pkt 5 ustawy o skardze, odmawiając pełnomocnikowi statusu strony postępowania, a nie statusu uczestnika postępowania. SO stwierdził, że „pełnomocnik z urzędu wniósł skargę w swoim imieniu, a nie w imieniu strony, którą reprezentuje. Tym samym – skoro skarżący nie jest stroną postępowania, wniósł skargę w swoim imieniu i wniósł o zasądzenie na jego rzecz żądanej kwoty za przewlekłość postępowania w sprawie, w której nie jest stroną, to jego skarga podlegała odrzuceniu” (uzasadnienie postanowienia SO).

W związku z powyższym, w przedmiocie kontroli art. 64 § 1 k.p.c. oraz art. 3 pkt 5 ustawy o skardze w zakresie, w jakim pozbawia statusu uczestnika postępowania w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez sąd z urzędu, w postępowaniu, wszczętym na podstawie ustawy o skardze, zainicjowanym przez pełnomocnika w imieniu własnym na przewlekłość postępowania poprzedzającego wydanie postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, skarga nie spełnia warunku określonego w art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarżący nie uzasadnił zarzutu niezgodności art. 2 ust. 1 oraz art. 3 pkt 5 ustawy o skardze w zakresie, w jakim, zdaniem skarżącego, pozbawia on statusu strony w postępowaniu cywilnym pełnomocnika ustanowionego przez sąd z urzędu, w postępowaniu, wszczętym na podstawie ustawy o skardze, zainicjowanym przez pełnomocnika w imieniu własnym na przewlekłość postępowania poprzedzającego wydanie postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji. Całość zaprezentowanej przez niego argumentacji wymierzona jest przeciwko postanowieniu SO i nie dotyczy relacji zaskarżonych przepisów lub ich rozumienia powszechnie przyjętego w orzecznictwie sądowym ze wskazanymi konstytucyjnymi wzorcami kontroli.

Trybunał Konstytucyjny przypominał, że warunkiem merytorycznego rozpatrzenia zarzutów sformułowanych w skardze jest odpowiednie (właściwe) uzasadnienie ich przez skarżącego. Uzasadnienie zarzutu polega na sformułowaniu takich argumentów, które przemawiają na rzecz niezgodności zachodzącej pomiędzy normami wynikającymi z kwestionowanych przepisów a normami zawartymi we wzorcach kontroli. Wymaganie to nie może być traktowane powierzchownie i instrumentalnie. Argumenty przytoczone w skardze mogą być mniej lub bardziej przekonujące, lecz muszą być „argumentami «nadającymi się» do rozpoznania

przez Trybunał Konstytucyjny” (wyrok z 19 października 2010 r., sygn. P 10/10, OTK ZU nr 8/A/2010, poz. 78). Obowiązku tego nie realizuje samo przedstawienie przepisu stanowiącego przedmiot kontroli i przepisu będącego wzorcem tej kontroli (nawet wraz z podaniem sposobu rozumienia obu wymienionych przepisów), bez przedstawienia chociażby jednego argumentu wskazującego na niezgodność tych regulacji prawnych. Wówczas należy uznać, że zarzut w ogóle nie został uzasadniony. Nie realizują tego wymagania również uwagi nazbyt ogólne, niejasne czy też czynione jedynie na marginesie innych rozważań. W takich wypadkach uzasadnienie, jako formalnie wadliwe, należy zakwalifikować jako pozorne, równoznaczne z brakiem uzasadnienia (zob. postanowienie z 25 lutego 2021 r., sygn. SK 54/20, OTK ZU A/2021, poz. 10 i powołane tam orzecznictwo oraz postanowienie z 30 listopada 2021 r., sygn. SK 11/21, OTK ZU A/2021, poz. 68).

3. Trybunał wielokrotnie w swoim orzecznictwie wskazywał, że nie jest uprawniony do kontroli aktów stosowania prawa. Skarga konstytucyjna musi dotyczyć prawnej podstawy rozstrzygnięcia, które prowadziło do naruszenia prawa podmiotowego podlegającego ochronie konstytucyjnej (zob. wyroki TK z: 12 lutego 2015 r., sygn. SK 70/13, OTK ZU nr 2/A/2015, poz. 14; 27 października 2015 r., sygn. SK 9/13, OTK ZU nr 9/A/2015, poz. 151).

W uzasadnieniu postanowienia SO wskazał, że „[f]akt, iż pełnomocnik z urzędu ma prawo wnieść zażalenie na postanowienie Sądu I instancji w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (uchwała SN z dnia 8 lutego 2012 r., III CZP 2/12) nie oznacza, że w ten sposób uzyskuje on status strony, uprawnionej do wniesienia skargi na przewlekłość postępowania w rozumieniu przepisów powołanej Ustawy”. Z kolei w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej skarżący przytoczył dwie uchwały Sądu Najwyższego (dalej: SN), z których wynika, że na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przysługuje zażalenie pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd (zob. uchwały SN z: 20 maja 2011 r., sygn. akt III CZP 14/11, OSNC, nr 1/2012, nr 1, poz. 2 i 8 marca 2012 r., sygn. akt III CZP 2/12, OSNC, nr 10/2012, poz. 115). Zdaniem skarżącego, legitymacja procesowa pełnomocnika do wniesienia przedmiotowego zażalenia wynika z istnienia roszczenia materialnoprawnego pełnomocnika wyznaczonego z urzędu wobec sądu obowiązującego do wypłaty wynagrodzenia temu pełnomocnikowi lub wobec strony postępowania, zgodnie z art. 122 § 1 k.p.c., jest on zatem stroną takiego postępowania. Tym bardziej, zdaniem skarżącego, pełnomocnik jest stroną postępowania zainicjowanego skargą, wniesioną przez niego w imieniu własnym, na przewlekłość postępowania poprzedzającego wydanie postanowienia w przedmiocie jego wynagrodzenia. Zdaniem skarżącego, status strony w tym przypadku należałoby zatem wiązać z istnieniem uprawnienia materialnoprawnego po stronie pełnomocnika. Powołując się na art. 122 § 1 k.p.c., skarżący stwierdził, że nie ma znaczenia, iż sąd pierwszej instancji zasądził koszty na rzecz uczestniczki postępowania, a nie bezpośrednio na rzecz pełnomocnika.

Trybunał stwierdził, że argumentacja wskazana przez skarżącego kwestionuje wyłącznie treść postanowienia SO i sprowadza się w większości do polemiki z SO w zakresie konsekwencji uchwały SN o sygn. akt III CZP 2/12. Skarżący nie zgadza się z konkluzją postanowienia SO, zgodnie z którą pełnomocnik występujący w wyżej scharakteryzowanej sprawie nie został uznany za stronę postępowania w rozumieniu ustawy o skardze i w tym rozstrzygnięciu upatruje naruszenia swych praw zagwarantowanych w art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji.

4. Skarżący twierdzi, że „pozbawienie pełnomocnika możliwości wniesienia skargi na przewlekłość postępowania dotyczącej przysługującego mu wynagrodzenia, pozbawia go

jakichkolwiek praw do uzyskania tego wynagrodzenia w przypadku gdy Sąd uporczywie nie wydaje postanowienia w tym zakresie”. Tymczasem, w ocenie SO, wyrażonej w ostatecznym postanowieniu, w związku z którym skarga konstytucyjna została wniesiona, powodem odrzucenia skargi na przewlekłość postępowania było jej wniesienie przez pełnomocnika w imieniu własnym, a nie w imieniu strony, którą reprezentuje – uczestniczki postępowania nieprocesowego. Tej ostatniej natomiast, zgodnie z art. 3 pkt 5 ustawy o skardze, przysługuje prawo do wniesienia skargi na przewlekłość postępowania w analizowanej sprawie, ponieważ jest ona potencjalną stroną postępowania w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy o skardze. Należy podkreślić, że odrzucenie przez SO skargi na przewlekłość postępowania wniesionej przez pełnomocnika w imieniu własnym nie wykluczało późniejszego wniesienia podobnej skargi w imieniu reprezentowanej przez niego uczestniczki postępowania.

W nawiązaniu do powyższego, Trybunał, odwołując się do wcześniejszego orzecznictwa, zwrócił uwagę, że zabezpieczenie interesów prawnych w trybie skargi konstytucyjnej może mieć miejsce dopiero po wykazaniu przez skarżącego minimalnej staranności w trosce o zabezpieczenie tychże interesów (zob. postanowienie TK z 3 lipca 2007 r., sygn. SK 4/07, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 83). Trybunał wielokrotnie podkreślał, że skarga konstytucyjna „nie może być wykorzystywana jako instrument służący korygowaniu zaniedbań, popełnionych w postępowaniu poprzedzającym jej wniesienie” (postanowienia TK z: 16 października 2002 r., sygn. SK 43/01, OTK ZU nr 5/A/2002, poz. 77 oraz 17 marca 1998 r., sygn. Ts 27/97, OTK ZU nr 2/1998, poz. 20). Skarga konstytucyjna, stanowiąca w istocie zarzut przeciw prawu, jest *ultima ratio* – ostatnią szansą dochodzenia praw i wolności naruszonych przez zastosowanie kwestionowanego w skardze przepisu. Skarga konstytucyjna nie może jednak zastępować zwykłych środków odwoławczych czy środków zaskarżenia (zob. postanowienie TK z 21 września 2006 r., sygn. SK 10/06, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 117).

5. W związku z całością przedstawionej argumentacji, wydanie wyroku w niniejszej sprawie jest niedopuszczalne. Zgodnie z art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, niedopuszczalność wydania wyroku skutkuje koniecznością umorzenia postępowania.

Z powyższych względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.